

*Князев В. С.,
кандидат юридичних наук*

РОЗПОРЯДЖЕННЯ ТОВАРАМИ ТА ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ КОМЕРЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: МИТНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Анотація. В статті досліджується питання розпорядження товарами та транспортними засобами комерційного призначення в митно-правовому аспекті. Проаналізовані нормативно-правові акти, зокрема положення Митного кодексу України, якими врегульовано здійснення розпорядження товарами та транспортними засобами комерційного призначення.

Запропоновано авторське визначення поняття розпорядження товарами та транспортними засобами комерційного призначення як сукупність дій, які вживаються митними органами та іншими суб'єктами відносно товарів і транспортних засобів комерційного призначення з метою забезпечення збереження їх споживчих цінностей, проведення оцінки, визначення ефективних шляхів його подальшого використання (реалізації, безоплатної передачі для потреб лікувальних, навчальних закладів, закладів та установ соціально-культурної сфери, інших закладів та установ, що фінансуються за рахунок державного чи місцевих бюджетів, або переробці, утилізації чи знищенню), прийняття і реалізація рішень щодо фактичної і юридичної долі майна.

Виокремлено товари і транспортні засоби комерційного призначення, якими відповідно до митного законодавства в установленому порядку здійснюється розпорядження.

Встановлено, що способами розпорядження товарами і транспортними засобами комерційного призначення є: 1) реалізація товарів і транспортних засобів комерційного призначення; 2) безоплатна передача товарів і транспортних засобів комерційного призначення для потреб лікувальних, навчальних закладів, закладів та установ соціально-культурної сфери, інших закладів та установ, що фінансуються за рахунок державного чи місцевих бюджетів; 3) переробка, утилізація чи знищення.

Визначено критерії віднесення майна до такого, що потребує розпорядження: 1) строк його зберігання (зокрема в зоні митного контролю, на складі митниці, складі тимчасового зберігання); 2) правовий статус товару; 3) вид товару; 4) підстави набуття права розпорядження на товар.

Звернуто увагу на факт існування категорій окремих видів товарів, які не підлягають реалізації, а також таких, відносно яких законодавством не встановлено альтернативного способу розпорядження (зокрема, тютюнові вироби, які підлягають знищенню).

Ключові слова: розпорядження, товари, митні органи, матеріальні цінності, транспортні засоби комерційного призначення, реалізація; безоплатна передача.

Актуальність теми дослідження. Запровадження нового підходу до функціонування митних органів в Україні обумовило внесення суттєвих змін до наявних відносин щодо розпорядження товарами та транспортними засобами комерційного характеру та надало їм нових характеристик. Вказана теза стоєть перефармування способів розпорядження вказаним

майном митницею у єдиний механізм специфічної діяльності митних органів, що потребує теоретичного опрацювання. Крім того, проблематика визначення сутності товарів та транспортних засобів, які підлягають розпорядженню є надзвичайно актуальною, з огляду на докорінні зміни, які відбуваються у всіх сферах суспільного життя і, насамперед, у сфері митних правовідносин.

Аналіз останніх досліджень. Питання щодо розпорядження майном, зверненим на користь держави, у тому числі класифікації такого майна; сутності та видів товарів, що вилучаються чи приймаються на зберігання митницями та операції з ними; особливості відбору суб'єктів оціночної діяльності, які залучаються митницями для визначення вартості майна; посилення контролю за відповідальним зберіганням майна, вилученого митницями за порушення митного законодавства висвітлено у працях таких вчених, як: І. Бережнюк, А. Берзан, В. Бондаренко, О. Вакульчик, А. Гальчинський, О. Грачов, Н. Жанарбаєва, Т. Єдинак, Н. Єсипчук, М. Каленський, С. Коляда, Є. Корнієнко, І. Лукінов, О. Пасхавер, П. Пашко, Л. Пісьмаченко, С. Попель, Л. Прус, М. Разумей, У. Романюк, С. Терещенко, В. Фоменко, М. Чечетов та інших.

Метою статті є дослідження процедури розпорядження митними органами товарами та транспортними засобами комерційного призначення, а також виокремлення критеріїв, які сприятимуть визначенню найбільш сприятливого шляху розпорядження майном

Виклад основного матеріалу. Питанням розпорядження товарами і транспортними засобами комерційного призначення присвячено Розділ VII Митного кодексу України, який має назву «Зберігання товарів, транспортних засобів комерційного призначення на складах митних органів та розпорядження ними» та безпосередньо – Глава 38 «Розпорядження товарами, транспортними засобами комерційного призначення та коштами» [1]. При цьому, митне законодавство не визначає дефініцію «розпорядження». Тож, за допомогою аналізу теоретично-нормативної бази спробуємо дослідити зміст вказаної правової категорії.

Загалом, під розпорядженням майном у Кодексі України з процедур банкрутства розуміється система заходів щодо нагляду та контролю за управлінням і розпорядженням майном боржника з метою забезпечення збереження, ефективного використання майнових активів боржника, здійснення аналізу його фінансового стану, а також визначення наступної процедури (санації чи ліквідації) [2]. Дещо інше поняття містилось в Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», що втратив чинність. Відповідно, розпорядження майном визначено в якості системи заходів щодо нагляду та контролю за управлінням та розпоря-

дженням майном боржника з метою забезпечення збереження та ефективного використання майнових активів боржника та проведення аналізу його фінансового становища [3].

В цивільному законодавстві зміст права власності у суб'єктивному значенні складається з трьох правомочностей власника:

- 1) права володіння;
- 2) права користування;
- 3) права розпорядження.

У літературі їх називають «тріадою права власності». При цьому, право розпорядження полягає в юридичній можливості власника визначати фактичну і юридичну долю речі, яка полягає в зміні її фізичної сутності, аж до повного знищення (наприклад, це може бути споживання речі самим власником). Юридична доля речі може бути визначена шляхом передачі права власності іншій особі або шляхом відмови від права на річ. Наприклад, власник може продати або подарувати річ іншій особі. Варто звернути увагу на те, що саме внаслідок того, що розпорядження річчю полягає в передачі права власності, отримання плодів і прибутків (надання речі в найом і т.п.) не зовсім коректно оцінювати як реалізацію права розпорядження. Передаючи річ в найом, власник передає річ лише у тимчасове користування. Його право власності на річ не припиняється, а реалізується шляхом лише тимчасової передачі речі за плату іншій особі [4]. Тому в даному випадку логічно говорити про право користування, а не розпорядження.

Мироненко В. визначає право розпорядження як право власника змінювати долю речі через вчинення усвідомлених дій – односторонніх і двосторонніх правочинів – задля переходу права власності до інших осіб, передавання частини прав іншим особам, встановлення різного роду обтяжень та припинення права власності на річ у разі відмови від такого права чи знищення самої речі. Авторка вказує на те, що право розпорядження полягає у вчиненні власником щодо належної йому на праві власності речі певних активних дій. На підставі права розпорядження власник має можливість передати своє право власності на річ іншим особам, фізично знищити річ, покинути, відмовитись від речі. Вчиняючи такі дії, власник фактично визначає майбутнє речі, її подальшу юридичну долю. Визначення долі речі здійснюється на підставі усвідомленої волі особи [5, с. 31].

Слід відмітити, що набуваючи права власності на майно звернене в дохід держави митні органи не наділяються правомочністю щодо його користування, а лише права володіння і розпорядження в установленому законом порядку.

З метою удосконалення термінології та кращого розумінні правових категорій, пропонуємо внести зміни до ч. 1 ст. 4 Митного кодексу України доповнивши її таким змістом: «розпорядження товарами і транспортними засобами комерційного призначення – це сукупність дій, які вживаються митними органами та іншими суб'єктами відносно товарів і транспортних засобів комерційного призначення з метою забезпечення збереження їх споживчих цінностей, проведення оцінки, визначення ефективних шляхів його подальшого використання (реалізації, безоплатної передачі для потреб лікувальних, навчальних закладів, закладів та установ соціально-культурної сфери, інших закладів та установ, що фінансуються за рахунок державного чи місцевих бюджетів, або переробці, утилізації чи знищенню), прийняття і реалізація рішень щодо фактичної і юридичної долі майна».

З аналізу ст. 243 Митного кодексу України [1] приходимо до висновку, що розпорядженню в митному аспекті підлягає майно, на яке митний орган в установленому законом порядку набув права власності в особі держави, а саме: 1) товари, транспортні засоби комерційного призначення, що зберігаються на складах митних органів, за якими власник або уповноважена ним особа не звернулися до закінчення строків зберігання, встановлених Митним кодексом України; 2) конфісковані за рішенням суду товари, транспортні засоби комерційного призначення, в тому числі ті, що були переміщені через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності; 3) товари, які були виявлені (знайдені) під час здійснення митного контролю в зонах митного контролю та/або у транспортних засобах, що перетинають митний кордон України, і власник яких невідомий, після закінчення строку зберігання; 4) товари, які швидко псуються або мають обмежений строк зберігання, у тому числі вилучені товари – безпосередні предмети порушення митних правил; 5) товари, не пропущені під час ввезення на митну територію України внаслідок установлених законодавством заборон чи обмежень на їх ввезення в Україну або транзит через територію України і не вивезені з території України у день їх ввезення (крім валютних цінностей), не вивезені власником або уповноваженою ним особою за межі митної території України до закінчення встановленого законодавством строку зберігання.

Вказаний перелік майна не є виключним. В митному законодавстві передбачено інші категорії товарів, що підлягають розпорядженню митними органами. Наприклад, п. 1 Порядку обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним [6], визначено категорії товарів, від яких власники відмовилися на користь держави. При цьому, розпорядження зазначеними групами товарів має характерну специфіку, яку опосередковано їх властивостями. До вказаних груп товарів віднесено: культурні цінності, предмети релігійного культу, валютні цінності, дорогоцінні метали, дорогоцінне каміння, напівдорогоцінне каміння, дорогоцінне каміння органогенного утворення, товарно-матеріальні цінності, які були в користуванні і ступінь зносу яких становить понад 50 відсотків, товарно-матеріальні цінності з групи товарів широкого вжитку і продукція виробничо-технічного призначення; транспортні засоби; спирт етиловий, алкогольні напої, тощо.

З огляду на вищевказане, уявляється доцільним зазначити, що критеріями віднесення майна до такого, що потребує розпорядження є:

- 1) строк його зберігання (зокрема в зоні митного контролю, на складі митниці, складі тимчасового зберігання);
- 2) правовий статус товару (зокрема, товари, за якими власник або уповноважена ним особа не звернулися до закінчення строків зберігання; товари, конфісковані за рішенням суду; товари, знайдені в зоні митного контролю, власник якого не відомий; товари, не пропущені на митну територію України внаслідок установлених законодавством заборон чи обмежень і не вивезені з території України в установлені законом строки; товари, які швидко псуються або мають обмежений строк зберігання; товари (предмети) гуманітарної допомоги; проби і зразки товарів, тощо);
- 3) вид товару (наприклад, продукти харчування, товари, що містять об'єкт інтелектуальної власності, продукти

харчування, культурні цінності, грошові кошти, підакцизні товари, тютюнові вироби і т.д.);

4) підстави набуття права розпорядження на товар тощо.

Щодо розпорядження товарами та транспортними комерційного призначення, які є предметом врегулювання ч. 3 ст. 243 Митного кодексу України під назвою «Розпорядження товарами, транспортними засобами комерційного призначення», то її доцільно перемістити до ст. 239, якою врегульовано питання роботи складів митних органів, в тому числі і відшкодування витрат за зберігання товарів на складах митниці. Це опосередковано тим, що у випадку закриття справи про адміністративні правопорушення за відсутністю події і складу адміністративного правопорушення, а також за наявності підстав для повернення власнику вилучених у справах про порушення митних правил товарів (якщо за рішенням суду по справі до особи, яка вчинила порушення митних правил, не буде застосовано стягнення у вигляді їхньої конфіскації), вказані товари не підлягають розпорядженню митниці.

Натомість, ч. 3 ст. 243 Митного кодексу України пропонуємо викласти в новій редакції, передбачивши право розпорядження товарами, які були вилучені у справах про порушення митних правил, провадження по яким було судом закрито, однак які не були протягом 30 днів оформленні власником або уповноваженою ним особою, та за які не були сплачені митні платежі.

Загалом, процедурі розпорядження товарами та транспортними комерційного призначення передусе прийняття рішення митним органом щодо цього та повідомлення їх власника або уповноваженої особи про це не пізніше як за п'ятнадцять днів до закінчення строків зберігання [1]. У рішенні про розпорядження товарами та транспортними засобами комерційного призначення має бути обрано й спосіб розпорядження майном з врахуванням детермінуючих ознак товарів, наприклад: різновид товару, його споживчі властивості, ступінь зносу, рік виготовлення, цілісність; наявність, необхідних для розпорядження документів на товар; кількість товару, вагу, об'єм; сферу можливого використання, потенційних клієнтів; економічну ефективність реалізації, знищення майна тощо.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи, можна стверджувати, що розпорядження товарами і транспортними засобами комерційного призначення в значенні митного законодавства – це сукупність дій, які живаються митними органами та іншими суб'єктами відносно товарів і транспортних засобів комерційного призначення з метою забезпечення збереження їх споживчих цінностей, проведення оцінки, визначення ефективних шляхів його подальшого використання (реалізації, безоплатної передачі для потреб лікувальних, навчальних закладів, закладів та установ соціально-культурної сфери, інших закладів та установ, що фінансуються за рахунок державного чи місцевих бюджетів, або переробці, утилізації чи знищенню), прийняття і реалізація рішень щодо фактичної і юридичної долі майна. Важливість та широке коло суспільних відносин, в межах яких здійснюється розпорядження товарами та транспортними засобами комерційного призначення, з одного боку, та розвиток елементів механізму забезпечення прав учасників митних правовідносин – з іншого, опосередковують потребу здійснення подальших досліджень цієї проблематики.

Література:

1. Митний кодекс: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 16.12.2020 р.).
2. Кодекс України з процедур банкрутства: 8.10.2018 р. № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 16.12.2020 р.).
3. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 р. № 2343-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12> (дата звернення: 16.12.2020 р.).
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 16.12.2020 р.).
5. Мироненко В. Права володіння, користування і розпорядження власністю за цивільним законодавством. *Цивільне право і процес*. 2019. № 1. С. 28-32.
6. Про Порядок обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.1998 р. № 1340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1340-98-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.12.2020 р.).

Kniaziev V. Disposal of goods and vehicles for commercial purposes: customs and legal aspect

Summary. The article examines the issue of disposal of goods and vehicles for commercial purposes in the customs and legal aspects. The normative legal acts are analyzed, in particular the provisions of the Customs Code of Ukraine, which regulate the disposal of goods and commercial vehicles.

The author's definition of the concept of disposal of goods and vehicles for commercial purposes as a set of actions taken by customs authorities and other entities in relation to goods and vehicles for commercial purposes to ensure the preservation of their consumer values, evaluation, identification of effective ways of its further use, free transfer for the needs of medical, educational, social and cultural institutions, other institutions and institutions financed from the state or local budgets, or processing, disposal or destruction), making and implementing decisions on the actual and legal fate of the property.

The goods and vehicles of commercial purpose which according to the customs legislation in the established order are carried out are allocated.

It is established that the ways of disposing of goods and vehicles for commercial purposes are: 1) the sale of goods and vehicles for commercial purposes; 2) free transfer of goods and vehicles for commercial purposes for the needs of medical, educational institutions, institutions and institutions of the socio-cultural sphere, other institutions and institutions financed from the state or local budgets; 3) recycling, disposal or destruction.

The criteria for classifying property as requiring an order are determined: 1) the term of its storage (in particular, in the customs control zone, in the customs warehouse, temporary storage warehouse); 2) the legal status of the goods; 3) type of goods; 4) the grounds for acquiring the right to dispose of the goods.

Attention is drawn to the existence of categories of certain types of goods that are not subject to sale, as well as those for which the legislation does not establish an alternative method of disposal (in particular, tobacco products that are subject to destruction).

Key words: orders, goods, customs authorities, material values, commercial vehicles, sales; free transfer.